

om Grevinde Danner. *En historisk Redegørelse for et besynderligt Liv* (1956. 228 sider). Det var ham, der 1915 i »Scenen drager« ridsede Stregerne op til en ny Vurdering af hende og hendes Plads i Historien. Naturligvis er det oprindelig Teaterbarnet, der har fristet Teaterhistorikeren, men efterhaanden er hun vokset for ham, ud over Teatret, ind paa Slottene, med et Folk som Publikum. Gennem flere Tiaar har han ind imellem sin øvrige rige Produktion studeret hendes Historie og føjet Kendsgerninger og Vurderinger til de gamle, og det er Resultatet af dette Mosaikarbejde, han i sin Bog fremlægger for Læserne. Det er en velskrevet Bog, beregnet for alle historisk og psykologisk interesserede, men baade i sin Fremstilling og ved sit Noteapparat tillidvækkende ogsaa for Videnskabsmanden. Neiiendam ser i det hele og store med Sympati paa Grevinden, og heri vil de fleste moderne Historikere vistnok følge ham, men han er ingenlunde blind for hendes Mangler og for den Ufuldkommenhed, som hendes Oprindelse og hendes Ungdom betingede. Han staar behagelig fjernt baade fra National-liberalismens Forargelse og fra den demokratisk-romantiske Forherligelse, som hendes Samtid ogsaa kendte. Naar han kalder sin Bog »Bogen om Grevinde Danner«, vil han naturligvis ikke heri lægge, at der ikke skulde kunne dukke mere Stof op end det meget, han har fremdraget. Det maa jo bl. a. siges, at før Berlings Arkiv har kunnet gennemgaas (for ikke at tale om Frederik VII.s), er det sidste Ord ikke sagt. Man tør dog nok betegne det som usandsynligt, at der skulde kunne findes Kendsgerninger, som i det væsentlige forandrer Hovedindtrykket. Frederik VII.s og Grevinde Danners Historie er ikke et Drama, der spilles i de højere Skyformationer. Det var overmaade jordiske Egenskaber og Behov, der prægede de to Hovedpersoner, og Lavkomikken kunde ikke udelukkes. De nationalliberale Koryfæer havde blot alt for svært ved at forstaa, at naar man maatte affinde sig med en Konge som Frederik VII, var Ulykken ved en Grevinde Danner ikke saa iøjnefaldende. Men nægtes kan det ikke, at der i Konstellationen Frederik VII—Grevinde Danner—Berling ligger et usædvanligt Stof til Eventyr og Skandale, baade menneskeligt og politisk. Robert Neiiendam har behandlet det baade klogt og taktfuldt, og enhver Historiker, der fremtidig vil beskæftige sig med Grevinde Danner, maa kende hans Bog.

Poul Engelstoft.

I den af »Historisk Samfund for Sønderjylland« udgivne skrift-række er som nr. 19 i de sidste dage af 1958 udsendt en smuk

bog af seminarieførstander i Tønder, dr. theol. Asger Nyholm: *Nationale og religiøse brydninger i Tønder på sprogreskripterens tid* (307 sider). Det er — som venteligt — en velskreven bog, og foruden på trykt litteratur og samtidige aviser bygger fremstillingen på arkivalisk materiale, navnlig fra rigsarkivet — her særlig Regenburgs arkiv — og fra landsarkivet i Åbenrå.

Som hovedperson i bogen fremtræder den ejendommelige præst Johs. Matthias Dahl (d. 1861), der i 1851 udnævntes til arkidiakon i Tønder og skulde forrette de danske gudstjenester og som skoleinspektør havde at sørge for den ved sprogreskripterne påbudte forandring af undervisningssproget fra tysk til dansk. Forandringen var ildeset af det store, hjemmetyske flertal i Tønder. Dahl påvirkedes stærkt af Kierkegaards optræden i 1855 mod »den officielle kristendom», men kom derpå under væsentlig indflydelse af de grundtvigske frihedskrav i kirke og skole. Hans skarpe udtalelser bevirkede i 1859 hans suspension, og at der blev nedsat en undersøgelseskommision. Dommen gik ham vel imod, men afsked fik han ikke. — En betydelig repræsentant for det grundtvigske var Cornelius Appel, der var lærer i Tønder 1851 til 1864. Det er Dahl og Appel, der har forfatterens hjerte. Appel var fremtrædende deltager i den såkaldte »Klosterpolitik« omkr. 1860, som Nyholm skildrer ret udførligt. Mange talsmænd i Tønder havde denne i øvrigt ikke, men den talte fremtrædende tilhængere på vestkysten.

Ved siden af mænd som Dahl og Appel får andre danske embedsmænd i Tønder — amtmænd A. Reventlow, seminarieførstander Kühnel og provst J. L. M. Hjort — en noget stedmoderlig — og vel heller ikke helt retfærdig? — behandling. Interessant havde det været, om Nyholm fra hjemmetyske kredse havde kunnet fremdrage mere stof til belysning af disses reaktion. Men det har formodentlig ikke været muligt.

Måske kunde man gøre et par små indvendinger mod fremstillingen. Der er unødigt mange tyske citater. Var de blevet oversat, havde forf. yderligere undgået at lade helstatsmanden, seminarieførstander Chr. Aug. Bahnsen, der gentagne gange prises som germanist, begå slemme brølere i tysk grammatik (se s. 103, 105 og 106). Interessant er forf.s redegørelse s. 149 ff. for de forskellige motiver, der lå til grund for den danske sprogpolitik: »Regenburg og hans fløj følte sig som missionærer i en politisk sags tjeneste, Flor og Dahl som missionærer i den menneskelige og dermed også den kristelige sags tjeneste . . .» (s. 155). Jeg er dog tilbøjelig til at mene, at motiverne her skilles for skarpt.

Enkelte læsefejl har forf. ikke undgået. S. 139 l. 2 f. n. skal

spørgsmålstegnet erstattes af »absorberede«, og s. 140 l. 7 f. o. står: »og kan tjene til tilintetgjørelsen af vor gjerning i henseende til sproget i [?]. Der skal læses: »og kan bære spiren til til sproget i sig«. Brevet er fra provst Tidemand, hvis skrift dog også er lidet tydelig. Når det s. 31 hedder, at ved nyordningen (i 1850—51) fik Nordslesvig dansk kirke- og skolesprog, må det være en lapsus. Kirkesproget her var jo fra reformationstiden dansk. Hertil sluttede sig også skolesproget.

II. II-1.

Dr. Thomas Otto Achelis, der i årene 1916—24 var lærer ved Haderslev lærde skole og er forfatter til bogen »Haderslev i gamle Dage« I—II (se H. T. 10. rk. I, 125 ff.), men som nu er bosat i Kiel, har udgivet et større værk: »Geschichte des Corps Holsatia in Kiel 1813—1936. Ein Beitrag zur schleswig-holsteinischen Landesgeschichte« (Kiel. 1957). Achelis' fremstilling fylder 233 sider. S. 229 skriver han: »Så, nu skulde det egentlig være slut for autor, sætter og læser!« Der følger dog som sagt endnu nogle sider, og yderligere ca. 90 sider bilag! Som tillæg giver Ernst-Siegfried Buresch på 75 sider en summarisk skildring af »Die Entstehung der Corps und Burschenschaften und ihre Zeit«, d. v. s. tiden frem til 1818, der var fødselsåret for »Deutsche Burschenschaft«.

Som undertitlen siger, giver denne fremstilling af et kielsk studenterkorps' vekselrige historie frem til nazismens opløsning af studenterkorpsene også visse bidrag til oplysning om stemninger og forhold i hertugdømmerne. Dr. Achelis' grundige viden om person- og lærdomshistorie og hans klassiske dannelse kommer til fuld udfoldelse — såvel som hans forkærlighed for vidtløftige anmærkninger, hvori han — måske i en lidt fjern forbindelse med emnet — anbringer en del af sin lærdom og korrektiver til andres værker med den indledende bemærkning: N. N. tager fejl ... Værket er udstyret med talrige billeder, og det efter verdenskrigen genopstandne korps har al ære af det — som af andre nyere bidrag til dets historie.

Med tysk studenterliv forbindes vel som regel forestillingen om drik og dueller. Denne røkkes ikke just ved A.s beretning. »Tørsten, skriver han s. 64, var i Kiel på grund af søklimaet, som på andre universiteter af andre grunde, meget stor«. »Det skortede ikke korpsbrødrene på steder, hvor de kunde slå deres tid ihjel, slukke deres vældige tørst og forbruge deres fædres penge!« (s. 67). Da man efter treårskrigen genoprettede korpset i 1855, fremkom-